

Martin Berntson, Göteborgs universitet

Klosterliv, hållbarhet och historiebruk

Under de senaste decennierna har samtal om hållbarhet, både i kyrka och samhälle, ofta handlat om framåtsyftande omställningar utifrån ett bruk av historiska förebilder. I flera böcker och artiklar med både akademiska och aktivistiska förtecken har traditionellt klosterliv, i synnerhet det benediktinska, använts som inspiration för framtida omställningar. Utifrån teorier om historiebruk intresserar jag mig för hur narrativen kring äldre tiders klosterliv återbrukas i dessa texter. I samtal med Jörn Rüsens teorier om historiebruk diskuterar jag bruket av klostren ur ett hållbarhetsperspektiv som uttryck för hur kyrkohistoria fungerar som något meningsskapande.

Vad är det som klosterlivet anses kunna användas till i vår egen tid? Vilken typ av källor eller perspektiv är det som återbrukas från det förflutna? Och hur är det möjligt att återbruka denna historia på ett estetiskt tilltalande sätt? De kritiska frågor som kan ställas är: På vilka sätt går klosterliv verkligen att återbruka utan den ”motor” som kallelsen till klosterliv utgör? Är verkligen benediktinskt klosterliv så entydigt enkelt som skildringarna av det stundtals ger intryck av? Och hur kan klosterliv fungera som inspiration i ett samfund som Svenska kyrkan där kommunitetslivet tycks ha hamnat i periferin?

Almut Bretschneider-Felzmann, enheten för pastoral utveckling med ekumenik, Svenska kyrkan Uppsala

”Fred kan aldrig säkras”. En sårbarhetens teologi i tider av sökande efter större säkerhet

I reflektionen kring vår samtid dominerar narrativet om att ökad säkerhet, ett perfekt nationellt beredskapsarbete samt militarisering och upprustning utgör nyckeln till ett tryggt samhälle. En omfattande förändring i både politik och kyrka har skett i dessa frågor sedan februari 2022. Detta bidrag ställer frågan vad en kyrka vars grundare anses kännetecknas av sårade händer i stället för knutna nävar har att bidra med till denna diskurs. Det reflekterar över Dietrich Bonhoeffers kända tal om fred, säkerhet och sårbarhet på en ekumenisk ungdomskonferens på Fanø (Danmark) för 90 år sedan (1934) och Dorothee Sölles teopoesi om krig, militarisering och fred. Båda teologers perspektiv förenas av att sårbarheten ställs i centrum.

Paper presentationen vill visa hur de – om kyrkors varande och agerande präglas av sårbarhetens teologi – kan bidra till att kyrkan tillsammans med andra samhällsaktörer och ekumeniskt över gränser bidrar till en omställning såvida att den visar på och är en del av initiativ och arbeten som ställer den sårbara människan i gemenskap som en del av den sårade skapelsen i centrum. Nödvändigheten av omställning i frågor om hur fred skapas hör nära samman med skapelseteologiska reflektioner i klimatnödläget.

Oskar Hultin Bäckersten, Uppsala universitet

AI och den kristna humanistiska traditionen

Vi lever i en tid då våra teknologiska verktyg utvecklas i svindlande hastighet. Revolutionerna inom digital teknik avlöser varandra, inte minst i och med de senaste årens framsteg inom artificiell intelligens. Utvecklingen av dessa verktyg ställer dock frågor om de är anpassade för människan, eller om människan i allt högre grad anpassas efter sina verktyg. I mitt paper vill jag utveckla en tanke om att vi behöver ta vara på en humanistisk grundsyn för att verktygen inte ska riskera att avkräva oss vår mänskliga frihet i utbyte mot deras fördelar. Mitt teoretiska avstamp tas huvudsakligen hos Ivan Illich, som hävdar att redskapen behöver förstås som medel för att uppnå ett liv i gemenskap (*conviviality*), vilket begränsar vilka medel som kan användas utan att målen åsidosätts.

En sådan syn på tekniken kräver att målen orienteras kring sådana värden som medmännisklighet, och här kommer Iris Murdochs begreppsutredning kring godhet tas till vara för att förstå hur detta kan se ut inom en allmänhumanistisk ram. Avslutningsvis vill jag lyfta hur alternativa perspektiv som post- och transhumanism åsidosätter dessa mål, och att de källor som finns i den kristna humanistiska traditionen kan mobiliseras till stor nytta i vår tid.

Mariam Carlsson Kanyama, Chalmers tekniska högskola Göteborg

Naturens rättigheter- juridik och filosofi som kan förändra människans relation till den mer-än-mänskliga världen.

I ett växande antal länder har naturen, eller vissa livsmiljöer, erkänts rättigheter (se bland annat Ecuador 2008, Aotearoa Nya Zeeland 2017, Spanien 2022) som en del av omställningen för en mer hållbar utveckling. Forskning pågår även i Sverige om naturens rättigheter som social innovation (Vems vattenkropp?), inspirerad bland annat av urfolkens kosmologier. Mot denna bakgrund diskuterar den här presentationen möjligheterna med att erkänna naturen som ett rättssubjekt och vad det innebär för människors relation till den mer-än-mänskliga världen.

Sjön Vättern lyfts som ett presumtvt subjekt för naturens rättigheter. Hur kan en process för Vätterns rättigheter se ut och vilka typer av överväganden behöver göras i en sådan process?

Författare: Martin Hultman, Åsa Nilsson Dahlström, Marie Widengård, Thomas Laurien, Mariam Carlsson Kanyama

Petra Carlsson Redell, Enskilda högskolan Stockholm

Marken, andligheten: Om den nödvändiga dekoloniseringen av synen på religion

Svenska kyrkans vitböcker om relationerna till det samiska folket fyller över tusen sidor med smärtsamma vittnesmål och historiska fakta. Att ta avstånd från de fasansfulla händelserna i historien är en ganska enkel sak, att utmana ens egna identitet och grundläggande föreställningar om världen är betydligt svårare. På vilket sätt förändras förståelsen av religion från ett majoritetssvenskt perspektiv när den tar hänsyn till en samisk syn på religion?

Finns det en plats där samisk och majoritetssvensk kultur kan mötas? Boken *Marken, andligheten* börjar med att skildra hur artisten Sofia Jannok symboliskt återtar sitt land, som hennes morföräldrar tvångsförflyttats från. För hur hade det varit om hennes förfäder faktiskt hade satt en flagga i jorden, skulle de nordiska länderna i så fall idag ha varit fyra?

Samtidigt är det något som skaver: flaggan på fjälltoppen är kolonisatörens språk. För samerna finns ingen tydlig skiljelinje mellan människa och natur, det är något intimt förbundet. Det är talande hur ordet Sápmi betecknar både området och människorna som lever där.

Marken, andligheten är en personligt rannsakande berättelse som behandlar frågor om identitet, andlighet, koloniala strukturer och människans förhållningssätt till naturen. Men det är också en allmängiltig beskrivning av en längtan och ett sökande efter andra sätt att förstå världen och att hitta sin egen plats i den. Sådana andra sätt behövs för att omställningen till en annan förståelse av vår plats i världen ska kunna ske.

Olov Dahlin, Gävle högskola

”Medkänslokonsumtion”: Rätten till liv och omställningen till en mer hållbar framtid

Buddhismens och jainismens förhållningssätt till omvärlden som karaktäriseras av ickevåld (*ahimsa*) betyder att inga varelser ska komma till skada i relation till människans livsföring. En tanke är att dödandet av andra varelser påverkar de egna kommande återfödslarna på ett negativt sätt. Men *ahimsa* handlar inte bara om att förbättra den egna personliga ”själågången” utan om en genuin medkänsla med sina medvarelser. Engelskans *compassionate consumption* fångar denna inställning väl, på svenska ”medkännande konsumtion” eller ”medkänslokonsumtion”. Om man reflekterar över den masskonsumtion som ligger till grund för välståndet i vårt eget samhälle idag inser man snart att den bygger på ett överutnyttjande av såväl människor som andra varelser och naturens resurser. Vi skulle behöva utveckla en medvetenhet kring vår konsumtion utifrån en större medkänsla om andra, såväl människor som djur och natur. Idag kommer en sådan medvetenhet i första hand till uttryck hos aktivister som för många framstår som lite udda eller rent av extrema. Skribenten och veganaktivisten Ed Winters är en sådan nutida djurrättsproponent. Från akademiskt håll har filosofen Martha Nussbaum nyligen utkommit med en bok på temat, men tankarna artikulerades kraftfullt redan 1975 av filosofen Peter Singer. En svensk författare och religionsvetare som på ett liknande sätt vill bidra till en bättre förståelse för vår relation till djuren är Pelle Strindlund, som gjort en idéhistorisk undersökning av vad antropocentrismen inneburit när det gäller relationen till dem. Frågan är hur en mer genomgripande förändring i människors omställning till en mer värnadsfull och ömsesidig relation till sin omgivning ska kunna komma till stånd och att en växtbaserad kost blir det självklara valet? Bland de globala utvecklingsmålen finns hållbar konsumtion och produktion. En omställning från animalieproduktion och -konsumtion till växtbaserade sådana skulle inte bara göra att det lidande och utnyttjande som vi utsätter våra medvarelser för upphör, det skulle också innebära en rad andra fördelar ur olika hållbarhetsperspektiv. Skulle Martin Bubers dialogfilosofi med begreppsparet Jag-Det- respektive Jag-Du kunna användas för att begripliggöra nödvändigheten av ett nytt mer medkännande förhållningssätt till djur och natur? Och kan medborgardialoger eller deliberativa samtal vara en väg att gå för att utveckla ett sådant förhållningssätt som kan bidra till en mer hållbar framtid? I slutändan skulle myndigheter såsom Konsument- och Livsmedelsverket behöva utforma riktlinjer och rekommendationer som går i linje med en sådan omställning.

Jenny Ehnberg, enheten för forskning och analys, Svenska kyrkan Uppsala

Kritisk pacifism: mellan realism och utopi?

Det offentliga samtalet har de senaste åren dominerats av diskussioner om det säkerhetspolitiska läget. På olika nivåer av samhället genomförs beredskapsinsatser och medborgarna uppmuntras att rusta sig för kris och krig. Inom internationella relationer används begreppet "säkerhetisering" (eng. securitization) om de processer där politiska frågor genom beskrivas som säkerhetsfrågor får högre prioritet (Berry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde 1998). Fokus hamnar i hög grad på de insatser och system som syftar till att skydda och avvärja upplevda hot. I ett sådant klimat får pacifistiska samhällsvisioner allt svårare att hävda sig.

Inte sällan avfärdas pacifism som naiv eller i vart fall orealistisk. Men stämmer verkligen detta påstående? Inom freds- och konfliktforskning finns omfattande insikter gällande vad som krävs för att skapa fredliga samhällen. Kritisk eller transformativ pacifism har föreslagits som ett alternativ till militarism (Andrew Fiala 2018). Denna typ av pacifism är systemkritisk och undersöker hur alternativa samhällsvisioner, byggda på fred och rättvisa, kan artikuleras. Här finns beröringspunkter med såväl kritisk teori som eskatologi i det att båda rör sig i spänningen mellan realism och utopi, mellan redan nu och ännu inte (Gustafsson Lundberg, Nyman 2023).

I föredraget beskrivs huvuddragen i kritisk pacifism, samt diskuteras hur eskatologi kan bidra till en förståelse av transformation och utopiers betydelse för kritik och förändring av rådande villkor.

Daniel Enstedt, Göteborgs universitet

Med ormstjärnan som ledstjärna: Posthumana studier av religion

Posthumanism innebär ett perspektivskifte som ifrågasätter en lång rad dikotomier som länge varit vedertagna utgångspunkter i vetenskapliga studier. Inte minst decentreras det mänskliga subjektet inom detta forskningsfält, åtminstone som stabilt, autonomt och givet subjekt. Av de många olika men ofta överlappande teoretiska perspektiv som återfinns inom posthumanism har denna presentation för avsikt att ta spjärn mot Karen Barads tänkande, i synnerhet hennes magnum opus *Meeting the Universe Halfway* (2007), där hon ger sig i kast med så vitt skilda tänkare som kvantfysikern/teoretikern Niels Bohr och filosofen Judith Butler.

Syftet med denna presentation är dels att utreda vilka implikationer Barads posthumana teoretiska tänkande kan ha för samhällsvetenskapliga och humanistiska studier av religion, och dels att adressera det tema som konferensen aktualiserar, det vill säga religionernas grundfrågor om synen på relationen mellan Gud, människa och natur.

Britt Johanne Farstad, Gävle högskola

Allsmäktiga maskiner och virtuella gudar

”It takes a long time to learn to live without God”, skriver Ursula K. le Guin i *Birthday of the World* (2002: 8). Mitt inlägg kommer att handla om föreställningar om framtidens artificiella intelligenser i spekulativ fiktion (sf-litteratur) och i transhumanisters ansatser till mer teoretiska och andliga framställningar. Motivet *människa-maskin=Gud* reser såväl i litteraturen som i verklighetens forskning och filosofi viktiga frågor om abstrakta konstanter om ”kunskap” i form av Gud eller en slags ”kosmisk kraft” som frekvent gestaltas i spekulativ fiktion. Detta kan sägas vara ett av den postmoderna och högteknologiska tidens karakteristiska särdrag. Drömmarna om de mäktiga maskinerna verkar ha blivit en ersättningsvision för flera som har förlorat tron på traditionella religioner. De misströstar inte, utan ser fram mot det man menar är en evolutionär utveckling, även om själva föreställningen om förbättring förblir något främmande i en materialistisk värld. Flera som utvecklat denna övertygelse appellerar så småningom till idéer som liknar föreställningar om Gud. De som formulerat den transcendent visionen tidigast och tydligast under flera decennier är transhumanisterna Ray Kurzweil och Hans Moravec. Deras mål har under lång tid varit att befria människan från kropparnas fysiska begränsningar som ett nödvändigt nästa steg i evolutionen.

Jag betraktar denna strävan att frigöra det mänskliga tänkande från fysiska begränsningar som ett andligt sökande. Perspektivet ligger närmare religiösa föreställningar än tankar om tekniken i sig. Idéerna om de tekniska konstruktionerna – och vad man drömmer om att uppnå – åskådliggör forskares och författares syn på människan, hennes plats och uppgift i världen. Tekniken blir således en ersättning för Gud som det yttersta medvetandet – och/eller som verktyg för att uppnå transcendens och något slags evigt liv.

Gyrid Gunnes, VID Oslo

Hva skjer når folkekirkens kropp bor i en campingvogn og tigger på gata?

– kontekstuell folkekirkeekklesiologi formulert fra en diakonal organisasjons arbeid med mennesker som lever økonomisk og sosialt marginaliserte liv

Paperet bruker Kirkens Bymisjons kirke, Bymisjonssenteret Tøyenkirken i Oslo, som et case for å drøfte forholdet mellom folkekirkeekklesiologi og kontekstuelle fellesskap for sosialitet og kunnskapsproduksjon. Hva skjer med våre forestillinger om forholdet kirke og folk, hvis «folket» er romer som bor på Akuttovernattingen for fattige tilreisende? Hva vil forestillingen om kirkes «partikularitet» versus det «allmenne» innebære, hvis den formuleres fra livene til mennesker som for alt i verden ønsker seg en stat som i større grad rettsforfølger lønnstyveri (som mange fattige EU-migranter opplever i Norge).

I lys av det empiriske materiale fra Bymisjonssenteret Tøyenkirken diskuterer jeg om «folkekirkens sosialitet bør metaforisk tenkes som en *cyborg*. Dette innebærer å de-naturalisere hvem som utgjør kroppen og hvordan den er skap. Folkekirkens kropp er en kunstig kropp, lik cyborgen er halvt maskin og halvt menneske. Enhver form for bruk av kropp som metafor for fellesskap er et resultat av et arbeid med reelle og forestilte fellesskap. Folkekirkens kropp som cyborg synliggjør nettopp sømmene i hvordan våre forestillinger om folkekirkens kropp er skapt.

Kamilla Skarström Hinojosa, Göteborgs universitet

Omskapa mänskligheten: Antika judiska svar på samhällskriser i dialog med mimetisk teori

René Girards mimetiska teori utforskar mänskligt beteende och hur samhällen hanterar kriser orsakade av okontrollerade begär och rivaliteter. Centralt för Girards teori är "syndabocken", en återkommande men bristfällig lösning på samhällskriser. I dagens värld drivs global konkurrens och våld av ekonomiska rivaliteter och en konsumtionskultur som utnyttjar planetens resurser. Girard tolkar detta som att mänskligheten syndabocker planeten för att tillfredsställa sina begär. Han betonar behovet av en omställning från vår evolutionära programmering till en icke-våldsam, transformativ väg.

Girard menar att Nya testamentets evangelier avslöjar begärets och våldets mekanismer och erbjuder ett nytt sätt att hantera dem. Frälsning innebär att acceptera en omvändelse och välja livet över våra instinktiva begär.

I detta paper undersöker jag ett alternativt (till NT) svar på den mimetiska krisen i dödahavsskriften *Serekh ha-Yahad*. Jag hävdar att den judiska qumranrörelsen, speglad i denna skrift, inte bara var medveten om begärets och våldets mekanismer, utan levde tillsammans på ett sådant sätt att de omskapade sig själva och därmed gradvis det samhälle de ytterst sett tillhörde.

Fredrik Ivarsson, stiftsteolog Göteborgs stift

Helig mark, heligt land, helig jord. Om konkurrerande kristna eskatologier och olika uppfattningar om det heliga

”Ta av dig dina skor, du står på helig mark” (2 Mos 3:5). Upplevelsen av det heliga är primär och grundläggande i religionen. Det heliga kan förstås på olika sätt inom ramen för olika teologier, vilket leder till olika visioner och handlingsmönster. Leder upplevelsen av helig mark till en avgränsning av det heliga från det profana, och i riktning mot ett heligt land som ska försvaras mot andra folk? Eller leder upplevelsen av helig mark till en syn på det heliga som en helande närvaro överallt, och i riktning mot en helig jord och en helig skapelse för alla folk och alla levande varelser? Mänskligheten står inför många hot och kriser att hantera. Samtidigt finns det flera konkurrerande uppfattningar om vad som är de allvarligaste hoten, och vad som därför är de viktigaste åtgärderna. Politiskt yttrar sig detta bland annat i polariseringen mellan nationalism och klimatengagemang. Även inom kristenheten finns flera olika eskatologier som konkurrerar med varandra. Två tydliga alternativ är: • Ett fokus på att Jesu återkomst är nära och att Guds handlande med Israel har en central roll i den yttersta tiden. • Ett fokus på att Guds skapelse och människans framtid på jorden är hotade av klimatförändringar och andra ekologiska kriser.

I det här forskningspapperet skulle jag vilja utforska relationen mellan olika kristna eskatologier och olika uppfattningar om det heliga. Fokus kommer framför allt ligga på att beskriva olika helighetsbegrepp i Bibeln (t ex helighet som avgränsning respektive helighet som helande). Dessa helighetsbegrepp sätts sedan i relation till olika kristna eskatologier, och hur dessa medverkar till formandet av vår framtid.

Linnea Jensdotter, Lunds universitet

Tala teologi i en polariserad tid: perspektiv på den offentliga debatten

Det svenska politiska landskapet präglas av en allt högre grad av politisering av religion. Från att vara en icke-fråga återkommer religion idag i politiska kontroverser, ofta relaterade till frågor där religiösa trosföreställningar och praktiker upplevs krocka med så kallade svenska värderingar. I såväl politisk som offentlig debatt har religion kommit att bli en viktig faktor i konstruktioner av kategorier som “vi” och “de andra”, där “vi:et” förstås som sekulärt och/eller (protestantiskt) kristet och ställs mot “dom muslimska andra”.

Med utgångspunkt i tidigare forskning om hur den ökande politiseringen om religion kommer till uttryck i offentlig och politisk debatt, ställer jag frågor om hur religiösa aktörer, såsom Svenska kyrkan, kan bidra till en omställning mot en större öppenhet för och nyfikenhet på religiösa och existentiella perspektiv, som ett sätt att motverka en politisk och offentlig debatt präglad av en låg religiös litteracitet, polemiska och polariserande antagande om religion, där religionsfrihet kommit att innebära frihet från religion snarare än rätten att uttrycka sin religion offentligt.

Linda Joelsson, Umeå universitet

Community Resilience: Towards a New Understanding of Flesh

There has been an increasingly strong call for studies that take both social, economic, and biophysical aspects into account. This paper is an attempt to heed that call by investigating two different cases from the same theoretical perspective. In quite different ways, the two cases relate to loss, change, cooperation, and renewal. The cases are 1) the Helgeå river wetlands in the south-eastern part of Sweden and 2) the renewed interpretations of “flesh” (σάρξ) in Paul’s letter to the Galatians. The individualistically oriented interpretation of σάρξ is considered in the context of this letter, and a collectively oriented approach to the term is proposed.

In the search for an ecological type of leadership which allows for different perspectives and a learning process, the development of Ecomuseum Kristianstad Vattenrike suggests an inspirational example. Is anything like an ecological type of leadership possible to find in Paul’s use of the term σάρξ in Galatians? What exactly is “flesh”? Describing the phases of rapid growth, conservation, release, and reorganization, the concept of adaptive cycles will be used as the theoretical perspective in analyzing these two cases: the restoration of the wetlands surrounding the Helgeå river and the interpretation of σάρξ in Galatians.

Kristina Helgesson Kjellin, enheten för forskning och analys, Svenska kyrkan Uppsala

Att hantera oförutsägbarhet. Erfarenheter från församlingsnätverket Framtiden bor hos oss

Medarbetare inom Svenska kyrkan (Framtiden bor hos oss-nätverket) som jobbar i stadsdelar som präglas av kulturell och religiös mångfald, liksom av stora sociala behov, beskriver förmågan att hantera oförutsägbarhet som en avgörande kompetens för att man ska orka med arbetsdagarna. De beskriver olika typer av situationer som dagligen uppstår, som utmanar det förgivettagna och som påverkar rum och verksamheter, relationer, liksom teologiska tolkningar och den lutherska identiteten.

Baserat på fältstudier inom olika församlingar tillhörande Framtiden bor hos oss diskuterar jag i den här presentationen förmågan att hantera oförutsägbarhet som en form av praktisk kunskap (Bornemark och Svenaeus, red., 2009), samt som en form av resiliens i tider av osäkerhet som kräver omställningar. Har religionen och religiösa aktörer, i det här fallet Svenska kyrkan, en särskild roll att spela i framtiden i hanterandet av det oförutsägbara? Kan existentiell hållbarhet innebära förmågan att stå ut med och hantera oförutsägbarhet? I presentationen knyter jag an till aktuell forskning om existentiell hållbarhet (Ives et al. 2023), samt till antropologisk ritualteori (Rappaport 1999).

Simone Kotva, Oslo universitet

Contemplative Ecology in the Chthulucene

Contemplation and ecology are often paired. Contemplative ecology is the name of a new current within religion and ecology, which looks at the intersection between contemplative practices and ecojustice in a range of spiritual and philosophical traditions. In this paper, I want to introduce contemplative ecology but also ask questions to the emergent discourse. Contemplative ecology is often focused on the self and on the benefits to personal development that can emerge from contemplative practices. For instance, I have written about contemplative prayer in the Western Christian mystical tradition, a tradition very much centred on turning inward. But what of the turn outward, so important for ecology yet so apparently at odds with the requisites of contemplative practice: retreats, withdrawal and solitude? What of the entangled commons?

Forget the epoch of the human, the "Anthropocene"; what of the time of entangled critters, the "Chthulucene" (Donna Haraway)? I will be addressing the way in which contemplative practices put the status of the self -- especially the human self -- continually in doubt. I will be focussing on the Western Christian mystical tradition and will be drawing attention to neglected practices and ideas. I will suggest that one way of practicing ecstasy was -- and in many communities, remains -- as entanglement and inter-creature communication. I will situate this suggestion in the history of mystical practices, in particular, the contested and fascinating practice of "pure prayer" or "prayer of stillness."

Johanna Larsdal, Göteborgs universitet

Justinus och den religiösa maktkampens retorik

Detta paper bygger på min pågående forskning om retoriken beträffande Jesu födelse hos den kristne filosofen Justinus Martyren (d. 164 e Kr). Vid denna tid genomgick religioner/kulter i den grekisk-romerska världen omvälvande interna förändringar där exempelvis Guy Stroumsa beskriver att religiös identitet alltmer kom att förknippas med personlig identitet, att offer av levande varelser avvecklades och att religiösa skrifter och gemenskaper blev viktigare, vilket kan ha bidragit till den tidigkristna rörelsens framgångsrika spridning. En mångdimensionell religiös maktkamp mellan olika etablerade religioner, filosofier och kulter verkar ha ägt rum.

I relation till denna religiösa omställning vill jag belysa hur Justinus retoriskt anpassade sig och sin skildring av Jesu födelse till sin komplexa religiösa kontext och relaterade till såväl hednakristna och den romerska eliten som till judar och hedningar intresserade av judendom. Jag vill också skissa idéer kring vad vi i dagens religiösa omställning skulle kunna lära av Justinus retorik.

Oliver Li, Uppsala universitet

Att förbli mänskligt – ett argument mot transhumanism

Transhumanism tror bland annat på en evolution genom olika former av förbättringsteknologi som leder människan bortom de begränsningar som hon bär med sig. I denna artikel kommer jag att argumentera för att det finns (a) en okritiska och värderande grundhållning att ‘mer av något anses vara bättre’ som är central inom transhumanism och (b) att denna grundhållning varken är fruktbar i ett sekulärt eller religiöst sammanhang.

I ett första steg kommer jag att identifiera exempel på denna centrala grundhållning inom transhumanism utifrån olika transhumanisters självförståelse. Sedan diskuterar jag denna grundhållning i två olika scenarier som ofta tas upp inom transhumanism som paradigmatiska exempel på transhumanistisk utveckling. Dessa är ‘scenariot om ett radikalt förlängt liv’ och ‘scenariot om ett uppladdat radikalt utökat medvetande’.

Med stöd av tankar om livets ändlighet och begränsningar i såväl sekulär som kristen filosofi argumenterar jag för att dra slutsatsen att grundhållningen att ‘mer av något anses vara bättre’ – och således även transhumanism – bör förkastas.

Elin Lockneus, stiftsadjunkt för gudstjänstliv och teologi i Härnösand stift

Du vävde mig i moderlivet, du formade mig i det fördolda

Jonna Bornemark menar i "Jag är himmel och hav: en filosofisk undersökning av graviditet, liv och jagets gränser" att graviditet och förlossning ofta används som metafor och myt inom filosofin men menar att det kroppsliga fenomenet saknas. Detsamma gäller för teologin där förlossning är en vanlig metafor. Inom teologi talas det dessutom ofta om förlossning med syfte på Jesu död och uppståndelse men inte lika ofta när vi talar om hans födelse. Graviditet och förlossning, sedda genom inkarnationen och Jesu födelse, är teologiska resurser för att förstå omställning i ett större existentiellt sammanhang då inkarnationen och Jesu födelse är en teologisk omställning.

Genom att föra filosofen Jonna Bornemarks resonemang om graviditet och förlossning i dialog med evangeliernas beskrivning av inkarnationen och Jesu födelse så skapas teologiska resurser för att tala om omställningens existentiella dimensioner. Detta rör i huvudsak hur teologi kring inkarnationen kan vara i dialog med den existentiella erfarenheten av graviditet och barnafödande.

Jag vill, med hjälp av Bornemarks autoetnografiskt grundande filosofi, söka grunda den teologiska reflektionen i filosofiska perspektiv som utgår från konkret erfarenhet och på så vis fördjupa förståelsen av omställning genom att se närmare på graviditet och barnafödande. Denna reflektion bidrar med specifika teologiska resurser till ett större samtal om omställningens existentiella djupdimensioner.

Johanna Gustafsson Lundberg, Lunds universitet

Kommodifiering av mänskliga värden i det postpolitiska samhället

I politiska reformer för hur vi alla kan arbeta för ett gott (demokratiskt) samhälle finns det alltid aktörer som profiterar på den kunskap eller de verktyg man menar enskilda medborgare behöver rustas med för att kunna bidra på olika sätt. I detta finns ett slags *kommodifiering* av djupgående mänskliga värden som är karakteristiska för demokratiska samhällen såsom solidaritet, frihet, respekt och jämlikhet. Arbetet med skolans värdegrund är ett exempel på en sådan kommodifiering där så kallade manualbaserade program sålts in till skolor av enskilda aktörer för att lärare ska känna trygghet i arbetet med de värdegrunden. Sådana program reducerar och individualiserar ett etiskt värdegrundsarbete till frågor om etikett och konfliktstrategier, vilket dränerar de centrala värdena på dess filosofiska substans och historicitet.

I detta paper dras paralleller till skolans kommodifiering av värden till program som lanserats för den omställning som behövs på grund av klimatförändringar, globala konflikter etc. Existentiell hållbarhet definieras inte sällan i relation till de så kallade ”Inner development goals” (IDG), vilket är en samling strategier/regler utformade av ett svenskt företag till stöd för den enskilde att utveckla egenskaper som t e x medkänsla med slutmålet att uppnå ett slags ”inner transformation”. Denna typ av strategier granskas i detta paper kritiskt utifrån begreppen postpolitiskt samhälle (Brännström, Gustavsson m.fl. 2005) och Foucaults begrepp ”docile bodies”, (lydiga kroppar) (jmf. Rose 1999).

Sverker Molander, Chalmers Tekniska Högskola

Socio-tekniska-ekologiska system - begrepp för omställning?

Vi människor skiljer oss från våra medlevande på planeten genom vår starka koppling till tekniken som möjliggör den kultur vi lever i. Den symbiotiska relationen mellan människan och tekniken kan tyckas självklar och oproblematisk men den medierande funktion tekniken har är värd en reflektion eftersom ny teknik ofta framställs som en lösning – eller ytterligare ett hot – i samband med åtgärder för att skydda vår, och våra medlevandes, omgivning – vår ”milieu”.

Presentationen kommer argumentera för det lämpliga i att snarare tala om *socio-tekniska-ekologiska system* än *socio-ekologiska* eller *socio-tekniska system*. Dessa skäl är kopplade till teknikens roll i spelen mellan människor, vårt samhälle och dess energi- och materialflöden, vilka utgör den fysiska förutsättningen för människans liv, men också ger de konsekvenser som är grunden för att över huvud taget tala om behovet av en omställning. Presentationen kommer också i någon mån problematisera några begrepp som ofta används i omställningsdiskursen.

Leif Nahnfeldt, Domkyrkoförsamlingen i Uppsala

Att orka tillsammans - sånger i omställningstider

Den kollektiva sången har i de flesta kulturer varit en bärande del av arbetsliv, högtider, riter och tillbedjan. När vi nu ställs inför nya utmaningar, hot och värdeförändringar både individuellt, kollektivt och globalt är en rimlig fråga om våra heliga texter, våra befintliga riter, liturgier och sånger/psalmer fungerar till att ge inspiration att orka tillsammans.

En följdfråga blir; finns det incitament till nyskapande vad gäller text och musik och i så fall vilka utmaningar och behov vill de möta, teologiskt, existentiellt och rituellt? Generellt har det länge funnits skarpa gränser mellan sekulär och sakral musik, där givetvis i första hand texten varit avgörande men till viss del också musikgenrer. Kan en kris medverka till att luckra upp dessa gränser för att behovet av den breda kollektiva sången väcks. Men vart ska man rikta sökarljuset?

Det finns flera exempel från pandemin när många skapande textförfattare och teologer utmanades att formulera sig. Vid krigsutbrottet i Ukraina kom en ny våg av tolkande texter/sånger. Några av dessa bär sin aktualitet och relevans under kort tid men blir också del av den kollektiva förståelsen av det vi har genomlevt och lever i.

I en framåtriktad rörelse är det relevant att ställa frågan: Vad behöver vi för kollektiva sånger som tolkar framtidsutmaningarna? Inte minst det som angår gäller klimat och livsmiljöer. Vad finns det för exempel och vad ställer vi för anspråk och förväntningar på den sjungna teologin i formandet av framtiden? Genom att visa exempel på denna typ av nyskapande finns möjlighet att utforska potential och problem.

Michael Nausner, enheten för forskning och analys, Svenska kyrkan Uppsala

Förnyelse av teologisk antropologi? Gränser till det mer-än-mänskliga som kreativa zoner

I min presentation fokuserar jag på gränsen mellan det mänskliga och det mer-än-mänskliga. I sitt *terrestriska manifest* (2018) kallar Bruno Latour till ett antropologiskt paradigmskifte: Människan behöver förstå sig själv som en del av det politiska *tillsammans* med det mer-än-mänskliga. Donna Haraway går ännu djupare genom att säga att det finns ett fundamentalt släktskap mellan människan och alla andra varelser (2016). På vilket sätt behöver människans gränser till det mer-än-mänskliga tänkas på nytt när en sådan intim samexistens tas på allvar? I min presentation vill jag först reflektera kritiskt över analogierna mellan mänsklighetens ekologiska, sociala och religiösa gränsdragningar (Heimbach-Steins 2016; Nausner 2020) för att sedan visa på gränsers ambivalenta natur.

Resonemanget förs i samspråk med Jonna Bornemarks (2022) differentiering av människans konstruerade (skarpa) gränser i enlighet med ”identitetslogiken” (politik) och det levda livets (flytande) gränser i enlighet med det hon kallar för ”livets logik” (ekologi). Utifrån dessa teoretiska resonemang kring gränser som kreativa zoner (Wirzba 2021) vill jag landa i några förslag till konstruktivt teologiskt nytänkande om människan som Guds avbild som inbäddad i ekologisk interrelationalitet (Keller 2018; Henriksen 2023) som också kan ge stöd för en vidgad förståelse för vilka varelser kan tänkas vara rättighetsbärare (jfr. diskursen kring naturens rättigheter) (Stone 1972; Berry 2016; Bornemark 2022)

Elisabeth Nord, Lunds universitet

Helig vrede? Psaltarpsalmers potential i en polariserad värld

Att många av Psaltarens psalmer relaterar till och kan läsas i ljuset av kriser är väletablerat, liksom betydelsen dessa texter har i och för det liturgiska och teologiska bearbetandet av såväl individuella som kollektiva kriser. Brueggemanns indelning av Psaltarpsalmer enligt mönstret orientering, desorientering och ny-orientering belyser psalmernas förmodade ursprung men också deras relevans i tider av omställning, särskilt den påtvingade som föranleder behov av både klagan och an-klagan.

Den som i en negativ förändring söker (heliga) texter för att bearbeta en kris kan i Psaltaren finna formuleringar som i fredstid tenderar uppfattas så outhärdliga att de generellt undviks i liturgin. Receptionshistorien visar att samma ord, i tider av krig och konflikt, snabbt kan komma att uppfattas som outhärliga. Det gäller särskilt psalmer som berör desorienteringens emotioner och av vrede, hämndbegär och fiendskap. En sådan hermeneutisk vändning motiverar en teologisk krisberedskap som inbegriper reflektion över både potential och problematik kopplat till ett liturgiskt bruk av (våldsbejakande) klagopsalmer i en polariserad och desorienterad värld.

Carola Nordbäck, enheten för forskning och analys, Svenska kyrkan Uppsala

Teologi i "Vattnets tidsålder": Berättelser från Hydrocen

I min roll som forskare vid Svenska kyrkans enhet för forskning och analys har jag valt att fokusera på frågan om kyrkans roll och utmaningar i antropocen. Jag har i samband med detta intresserat mig för relationen människa-vatten och pekat på *blå teologi* som ett sätt att fördjupa förståelsen av människans existentiella relation till vatten (Nordbäck 2024; Ferris 2020). Denna forskningsinriktning knyter an till det växande miljöhumanistiska fältet *blå humaniora* där forskare bland annat studerar berättelser om vatten samtidigt som de försöker gå bortom de invanda mönstren att tänka *om* vattnet och istället utforskar sätt att tänka *med* vatten. Genom att tala om teologi i *vattnets tidsålder* relaterar föreliggande studie även till *Hydrocen*, ett epokbegrepp som tillkommit för att rikta fokus mot relationen människa-vatten samt vattnets betydelse och agens (Bailey-Charteris 2024).

I föreliggande presentation avser jag att diskutera olika kulturella uttryck för existentiella upplevelser och känslor relaterade till vatten ur ett kombinerat historiskt och samtidsorienterat perspektiv med utgångspunkt i följande frågor: Vad kan ett kyrko- och teologihistoriskt perspektiv berätta om hur människors existentiella relationer till vatten förändrats? Hur kan vår tids existentiella utmaningar och vattenpraktiker förstås i ljuset av blå teologi- och kyrkohistoria?

Lovisa Nyman, Lunds universitet

Samhällsomställning: Individuell inre transformation eller existentiell hållbarhet?

Omställningar av olika delar av samhället betraktas vanligen utifrån hållbarhetsdiskursens tre pelare, det miljömässiga, det ekonomiska och det sociala perspektivet. Under senare år har dock ett nytt stråk i omställningstänkandet börjat ta form i både samhällsdebatten och akademien, nämligen det som har med människans existentiella och andliga aspekter att göra. Inom hållbarhetsforskningen har somliga forskare (exempelvis Christine Wamsler och Chris Ives) riktat fokus mot det som kallas "inre transformation". Tesen är att en omställning av människans "inre" är nödvändigt för att "yttre" förändringar ska kunna ske i större skala än hittills och ett program med interventioner för "inre transformation" har tagits fram. I analogi med FN:s hållbarhetsmål kallas detta för "inner development goals". Även Svenska kyrkan samarbetar nu med detta program.

I denna presentation visar jag att de så kallade IDGerna har en hel del gemensamt med asketiska och postliberala teologier, som exempelvis hos Sarah Coakley och Ivan Illich, som poängterar att det är människans inre transformation som är nyckeln till ett förändrat samhälle. IDG:erna och dessa teologier delar bland annat en kritik av moderniteten, en optimistisk syn på individens förmåga att förändras och ett omhuldande av människans konnektivitet. Samtidigt hävdar jag att de visar prov på en individualisering av gemensamma samhällsproblem (postpolitik), en etisk universalism och en identitetspolitisk förståelse av vad det är att vara människa där människans inre transformation ytterst blir instrumentell. På dessa grunder argumenterar jag för att det som kallas existentiell hållbarhet (Johanna Gustafsson Lundberg och Lovisa Nyman) bättre svarar mot en icke-instrumentell syn på det existentiella, vilket bland annat inbegriper att det individuella och det gemensamma förstås dialektiskt.

Marie Vildhammar Okker, Uppsala universitet

“Det viktiga går att ha kvar.” Existentiella perspektiv på klimatkrisen och behovet av att kanalisera klimatkänslor

Klimatkrisen aktualiserar frågor som går ner på djupet i den mänskliga existensen (Bauman 2014; Pihkala 2022; Wamsler et al. 2022). Enligt undersökningar blir de ungas framtidstro allt dystrare, särskilt gällande samhällets utveckling (Ungdomsbarometern 2024). Även Folkhälsomyndigheten (2023) börjar uppmärksamma kopplingen mellan samhällsutmaningarna och de existentiella frågor som de väcker. Psykoterapeuten Irvin Yalom (1980) beskriver fyra grundläggande villkor i livet som vi alla konfronteras med, och som skapar existentiell ångest. Det är spänningsfälten som uppstår i relation till döden, frihet, isolering och mening.

I min magisteruppsats undersökte jag empiriskt hur klimatkrisen kopplar an till dessa spänningsfält hos unga vuxna. Särskilt framträdande var frågor om existentiell skuld, meningssökande och framtidsorientering, liksom om ändlighet och kommande förluster. Känslor av avstängdhet från världen förekom. Det är inte bara de unga som behöver samtala om de existentiella hot som klimatkrisen frammanar, utan också alla omkring dem. Med presentationen vill jag diskutera de existentiella djupdimensionerna av klimatkrisen och vad som kan bidra till att härbärgera och kanalisera klimatkänslorna. Här kan kyrkan, med ekoteologiska ingångar (Bergström et al. 2022; Northcott & Scott 2014), spela en avgörande roll för att skapa mening och öka resiliens (se exempelvis Masten 2021).

Henrik Ohlsson, Södertörn högskola

Ansikte mot ansikte med naturen: en fenomenologisk förståelse av icke-mänskligt personskap

Uppfattningen att naturen bortom det mänskliga utgörs av personer brukar betecknas med termen *animism*. Dagens antropologi förstår ofta animism som en ontologi som betonar relationer snarare än ting/entiteter. Fortfarande förknippas begreppet huvudsakligen med ursprungsfolk och/eller förkristen religion. Men istället för att klassificera hela kulturer på detta sätt kan vi tala om tendenser i olika riktningar.

För att närma mig animistiska tendenser i ett nutida nordiskt kulturellt sammanhang har jag använt ett fenomenologiskt angreppssätt som bygger på Emmanuel Levinas, där erfarenheten av *ansiktet* spelar en central roll. I motsats till ett objekt, som kan greppas konceptuellt, uppenbarar ansiktet en verklighet som övergår vår konceptualisering. För Levinas är det denna erfarenhet som ligger till grund för etiken, eftersom den begär av oss ett förhållningssätt till den Andra som övergår förnuftet. Jag har använt detta ramverk för att studera en växande flora av praktiker för fördjupad personlig naturkontakt. Därmed har jag funnit ett sätt att förstå och beskriva hur olika förhållningssätt till naturen odlas, förstärks och upprätthålls. Detta kan i sin tur ge insikter i de (aktuella och potentiella) förändringsprocesser genom vilka våra attityder till naturen formas.

Fredrik Portin, Malmö universitet

Att namnge världen. Paulo Freire i dialog med liturgisk teologi

Undervisning framställs ofta som väsentligt för att konfrontera samtida utmaningar. Den anses erbjuda studenter en möjlighet att förvärva kunskap om dessa utmaningar, reflektera över de bästa metoderna för att hantera dem och väcka en vilja hos dem att agera för förändring. För att detta ska bli möjligt betonade utbildningsteoretikern Paulo Freire att undervisning måste utmana de hegemoniska strukturerna i samhället, så att studenterna har möjlighet att bryta sig loss från de strukturer som orsakar och upprätthåller utmaningarna. Genom att undervisningen synliggjorde, som han skrev, ett alternativ till ”världen”, kunde den därmed erbjuda förutsättningar för samhällsförändring. Utan undervisningens mothegemoniska karaktär skulle den däremot endast fostra studenterna att anamma de praktiker och föreställningar som orsakade utmaningarna från första början.

I den liturgiska teologin återfinns liknande perspektiv, där liturgin betraktas av teologer som en potential för att fostra alternativa praktiker och föreställningar jämfört med dem som världen erbjuder. Målet med denna presentation är därmed att möjliggöra en dialog mellan framför allt Alexander Schmemmanns liturgiska teologi och Freires tänkande, med avsikten att främja meningsfulla synergier mellan liturgisk teologi och utbildningsteori.

Josef Schyborger, Enskilda högskolan Stockholm

Visioner av ordning: frihet och begränsning hos Augustinus och Friedrich Hayek

Friedrich Hayeks samhällsvision om prisetvilibrism som den för honom tänkbarast goda ordning för samhället grundar sig en speciell förståelse av människans frihet och begränsning. I liknande termer beskriver Augustinus att människans förhållande till Gud kretsar kring frihet och begränsning. I tider av klimatkris där frågor om demokrati, krig och konflikter präglar världen sätts frågan om ordning på många sätt i centrum. Men hur påverkas människan? Översättningsteori, framför allt utifrån Talal Asad, kan användas för att undersöka hur begrepp, koncept och förståelser av samhället och människan påverkar människan som subjekt. Både Augustinus och Hayek beskriver antingen Gud eller marknad som ett ordnande system i världen.

Genom att undersöka översättningsteoretiska förhållanden mellan religiösa och marknadsekonomiska förståelser av människans frihet och begränsning, upptäcks dels Hayeks kristna arv, och dels hur Augustinus förståelse av frihet skiljer sig från Hayeks. Vad kan en översättningsteretisk undersökning av Augustinus och Hayeks förståelse av frihet och begränsning lära oss om människans situation i den moderna kapitalistiska världen? Och vad kan detta lära oss om de översättningar människan står inför i omställningarnas tid?

Fredrik Seltman, Enskilda högskolan Stockholm

Rättfärdiggörelse som skapelseblivande

Redan på 1960-talet riktade Lynn White kritik mot den inom västerländsk kristen teologi rådande föreställningen att människan, som Guds avbild, transcenderar skapelsen. Detta synsätt, menade White, legitimerade exploateringen av naturen. Kritiken förs idag vidare av ekoteologer som Petra Carlsson, Michael Northcott och Whitney Bauman.

I ljuset av denna kritik omtolkar jag den evangelisk-lutherska rättfärdiggörelseläran. Jag bygger på Eberhard Jüngel, för vilken rättfärdiggörelse innebär människoblivande: att bli fullt mänsklig. Jag tar dock hans soteriologi ett steg längre och hävdar att rättfärdiggörelse i vår tid, präglad av det planetära nödläget, snarare bör förstås som *skapelseblivande*. För Jüngel ligger mänskligheten i relationaliteten, och syndens väsen i att bryta ner relationer. Genom påskmysteriet förklarar Gud syndare rättfärdiga, vilket omsluter dem i gudsrelationen – och därigenom i samhället. De tar emot sig själva genom rättfärdiggörelsen, och slipper behöva prestera fram sig själva. Därigenom återinlemmas de, som syndare, i den relationsväv synden skurit av.

I min vidare tolkning innebär detta möjligheten att bryta människans strävan att transcendera materialiteten och det icke-mänskliga livet. Rättfärdiggörelsen öppnar istället för samhörighet, inte bara med samhället, utan med allt skapat – för skapelseblivande, och en hållbar framtid.

Ida Simonsson, Enskilda högskolan Stockholm

Tronen, varelserna och Gud: en teologisk analys av Uppenbarelseboken 4

Den kristna traditionen härbärgerar såväl en skadlig antropocentrism som en problematisk hierarkisk uppfattning om tingens värdeordning och maktutövning. Tillsammans har dessa två drag legitimerat ett destruktivt utnyttjande av den icke-mänskliga naturen. Samtidigt är det tydligt att den kristna traditionen också bär på resurser för att problematisera dessa drag. Detta paper ställer sig i den senare fåran genom en systematisk-teologisk analys av visionen av gudomliga tronen i Uppenbarelseboken 4, med metodologisk inspiration hämtad från exegeten Elisabeth Schüssler Fiorenza. Visionen är laddad med den tidens politisk-teologiska symboler, och här sägs ”fyra varelser” sitta ”mitt för tronen och runt om tronen” (4:6, *Bibel 2000*). En vedertagen tolkning är att de märkliga varelserna, till synes sammansatta av olika arter, symboliserar hela skapelsen inklusive mänskligheten.

Vilka perspektiv kan utvinnas härur om relationer mellan det mänskliga och det icke-mänskliga? Och inte minst, var sitter varelserna egentligen? Den grekiska grundtexten är långt ifrån entydig, och i en tronscen som denna är positionsbestämning av yttersta vikt. Detta paper går med varelserna för ögonen i dialog med texten för att tänka med Uppenbarelseboken kring Guds makt, skapelsens roll och människans relation till den icke-mänskliga skapelsen.

Lina Sohlén, Umeå universitet

Svenska kyrkans sociala arbete i en tid av digital omställning. Diakoni och digitala klyftor

Den här presentationen tar avstamp i pågående doktorandforskning som syftar till att beskriva hur samhällets digitalisering påverkar Svenska kyrkans sociala arbete. Det finns en relation mellan vara och göra som går åt två håll; diakonal praktik utmanar kyrkans självförståelse och manar till omvändelse och förnyelse. Att Svenska kyrkan har en lång historisk tradition av att utveckla innovativa sociala praktiker för att hantera samhällsförändringar – inte minst som en del av det diakonala arbetet (Berglund, K. E. m.fl. 2016), gör den till ett intressant studieobjekt.

I presentationen varvas teorier om den digitala klyftan (van Dijk 2020) med citat från intervjuer med diakoner. Empirin visar å ena sidan på diakoners strategier för att guida församlingsbor i ett digitaliserat samhälle och på vikten av att möta de existentiella frågor som väcks relaterat till digitalt utanförskap. Å andra sidan visar empirin på diakoners behov av digital kompetens.

Carina Sundberg, fd stiftsteolog i Linköpings stift

Det heliga vattnet: "Dune", kyrkan och vattnet

Filmerna "Dune" (del 1 + 2) av regissören Denis Villeneuve visas i Sverige och världen. De föregicks av science fiction - romanen av Frank Herbert som kom 1963–65. Där flätas ekologi, religion, politik, ekonomi, genus, AI och maktkamp samman – i en framtid. Relationen till vatten är A och O. Hos urbefolkningen på planeten Arrakis finns en djup kunskap om vattnets helighet. Vardagens hudnära praktiker flätas samman med religiösa riter och böner. Utan vatten inget liv. "Dune" kan fungera som spegel in mot en svensk kontext, där tillgången på rent vatten tycks självklar, samtidigt som många av oss brister i kunskap om hur vatten är en del av såväl naturens som samhällens flöden. Vi är "water illiterate". "Dune" kan också användas som en spegel in mot Svenska kyrkan, där vatten sägs vara ett "nådemedel", men tycks främst ha blivit något bildligt som används för att tala om något viktigare, dvs om tron och det inre livet. Jag menar att det finns en outnyttjad potential i kyrkans "hantering" av och ord om "livets vatten" som kan hjälpa oss att värna vår planets vatten. Till hjälp i min diskussion tar jag bl. a. texter av Margaret Harrington Ferris, Anna-Karin Hammar och Rebecca S Watson.

Per-Erik Söderberg, Gävle högskola

Den sociala rättvisans mytiska element – Postsekulära perspektiv på gräsrotsaktivism

I sin essä *Tillbaka till Reims* skildrar sociologen Didier Eribon bland annat klassresans smärtsamma sidor och en tillhörande social skam. Att vara politisk är att förverkliga sig själv i relation till den sociala ordningen och den politiska makten, en process i vilken de kollektiva rörelserna spelar en central roll (2018). Eribons beskrivning av att vara politisk fungerar som utgångspunkt här, då gräsrotsaktivism manifesteras inom ramen för, och i relation till, socioekonomiska, kulturella och politiska processer.

Idag ses det liberaldemokratiska samhällets sekulära ideal inte sällan som rationella och icke-mytiska, medan folkrörelser och folkmassornas geist lätt avfärdas som irrationella, naiva och antidemokratiska. Religion och politik anses vara två entiteter som bör hållas separata, men kan det vara så att dagens gräsrotsaktivism agerar just i spänningsfältet mellan politik och religion i ett senmodernt sammanhang? Detta spänningsfält är karakteristiskt för det så kallade postsekulära tillståndet.

Postsekulära perspektiv innebär vanligtvis problematiserande eller nyansering av vissa vedertagna föreställningar om sekulariseringens självklarheter. En central fråga i just detta utforskande är huruvida det går att skönja mytiska element i den samtida gräsrotsaktivismen och dess centrala beståndsdelar, så som språket, symbolerna och musiken. Om den brådskande karaktären av det som är existentiellt avgörande belyses, kanske denna kamp för social rättvisa då kan beskrivas som något mer utöver renodlad politisk tanke och handling?

Peder Thalén, Gävle högskola

Svenska kyrkan och samhällets klimatomställning - några reflektioner

Hur bidrar Svenska kyrkan bäst till samhällets klimatomställning? En vanlig tanke inom kyrkan är att detta bidrag består i att se över och minska den egna organisationens fossila utsläpp, t ex minska de anställdas flygresor i tjänsten. Här behöver man emellertid göra en åtskillnad mellan sekundärt och primärt fokus. För KTH, om vi jämför med en annan verksamhet, är det primära fokuset att bedriva forskning som kan förbättra samhälle energisystemen och sekundärt att montera energisnål belysning i forskarnas tjänsterum.

Mot bakgrund av denna distinktion kan frågan ställas: Vad kan Svenska kyrkans *primära* fokus vara i klimatomställningen? Det enkla men föga upplysande svaret är: Svenska kyrkans främsta bidrag till klimatomställningen är att ägna sig åt sin huvuduppgift, nämligen att vara kyrka. Om människor ska förmås att ändra livsstil inklusive konsumtionsbeteende förutsätter detta att det finns en andlig grundval i samhället som kan ge styrka och inspiration till en sådan övergång, en andlig bas som kan bidra till att relativisera materiella värden som tillväxt. Kan kyrkan ha rollen av en andlig plattform i samhället för en omställning? Utifrån ett traditionellt sekulariseringsperspektiv är svaret nej eftersom den etablerade religionen enligt detta synsätt krympt till en liten sektor i samhällets stora väv. En marginaliserad kyrka kan inte bidra på något betydelsefullt sätt. Men berättelsen om en pågående sekularisering är bara ett perspektiv. Andra tecken tyder på att denna fas går mot sitt slut. Om detta stämmer, vilken roll skulle då Svenska kyrkan kunna spela i framtiden?

Karin Tillberg, enheten för pastoral utveckling med ekumenik, Svenska kyrkan Uppsala

”Över hela dess larmande hop skall de sjunga”. Om krisens ecklesiologiska roll i psalm och bekännelse

Pandemin innebar att nya riter fick genomslag. Digitala gudstjänster skapades och gamla liturgiska praktiker återanvändes. De nya bruken fick konsekvenser för läran och biskoparna författade riktlinjer om sakramentsförvaltning. Därmed uppstod en cirkelrörelse mellan rit, lära och aktuella händelser i samhället. När Svenska kyrkans psalmbok ska revideras syns en liknande cirkelrörelse. Bland annat efterfrågas psalmer för kris och katastrof, som utgår från kriser i vår tid, som pandemier, klimatnödläget eller krig. Om sådana händelser besjungs som del av kyrkans bekännelseskraft bidrar de också till att forma kyrkans identitet.

Liknande fenomen märks redan i Bibeln, till exempel genom vilken roll den babyloniska exilen spelar i flera av psaltarpsalmerna. I Nehemja bok går det att se spår av hur det formar gruppens identitet. I mitt konferensbidrag vill jag undersöka: vad händer när kriser inte bara genererar texter och böner, utan också definierar kyrkans identitet? Martin Modéus diskussion om riters *causae* samt Gordon Lathrops analys av församlingen som nav i den liturgiska ecklesiologin utgör främsta dialogpartners.

Susanne Wigorts Yngvesson, Enskilda högskolan Stockholm

Andlig beredskap: svenska kvinnors engagemang för värdighet, rättvisa och fred under tidigt 1900-tal

Efter första världskriget sökte Europas befolkningar efter en väg framåt för fred och rättvisa. Politiker, konstnärer, näringsliv, präster och lekfolk identifierade samma utmaningar men gav olika svar på hur framtiden skulle byggas. I flera av dessa tidigt moderna rörelser formade kvinnor ett politiskt engagemang utifrån människans värdighet, andlighet och fredsskapande sammanhang. Deras kristna tro utgjorde grunden för arbete och engagemang i kyrka och samhälle, ofta i polemik mot den gängse ordningen.

I detta paper kommer ett urval av kvinnor runt 1915–1925 att presenteras för att illustrera det behov av andlig beredskap och fördjupad moralisk medvetenhet som de efterlyste utifrån sin tro och övertygelse. Genom den historiska belysningen kommer även utmaningar för vår egen tids kyrka, samhälle och människosyn att diskuteras. Vad kan en postkristen tid identifiera som lärdomar då moderniteten höll på att formas? Vad identifierade dåtidens kvinnor som skulle kunna inspirera en djupt sekulariserad och individualiserad kultur?

Johannes Witkowsky, präst i Svenska kyrkan

”... så att jag rör vid verklighet” – Om Greta Hofstens omvändelseprocess och befrielsens anda

Som trettioåttårig ensamstående mor i karriären genomgick Greta Hofsten en politisk och andlig omvändelse efter att ha drabbats av ett religiöst uppvaknande. Från att ha varit sökande ateist, byrådirektör och engagerad i det socialdemokratiska regeringspartiet blev Hofsten kristen, kommunist och lämnade sin position inom arbetsmarknadsstyrelsen för att ta jobb som brevbärare. Andra har kallat denna omvändelseprocess för en total omdaning, radikalisering och kenotisk självproletarisering. Själv beskrev hon omvändelseprocessen som en *befrielse från myter*, som bland annat innebar en radikal omprövning av de ”sanningar” med vilkas hjälp livet fram tills då gjorts hanterligt och bragts under kontroll. Här vid ”ekoruinens brant” blir konsekvenserna av samma myter uppenbara, samtidigt som behovet av att formulera ett alternativ blir alltmer påtagligt – i synnerhet när myterna som lett fram till ruinen alltjämt åberopas för att överkomma den.

Med det övergripande syftet att finna befriande inspiration för omprövning och omställning idag, ämnar jag i detta paper att undersöka Hofstens omvändelse i relation till den spiritualitetsprocess som ägde rum samtidigt inom den framväxande befrielseteologin. Närmare bestämt kommer jag, med avstamp i systematiseringar av den befrielseteologiska spiritualitetsprocessen och schematiska konceptualiseringar av ”befrielsens anda”, resonera kring Hofstens upplevelse av befrielse. Exempel på utmärkande personer i denna interkontextuella dialog inkluderar bland andra Jon Sobrino, Pedro Casaldáliga och José María Vigil, som varit tongivande i försöken att begripliggöra den befriande anda som präglar den befrielseteologiska spiritualiteten. Fokus för framställningen kommer att ligga på det som inom befrielseteologi bland annat kallats ”den primära erfarenheten”, det vill säga det upprörande möte med verkligheten i vilket myter krackelerar och en annan värld blir möjlig.